

Bacsa Gábor:

A trianoni magyar—szerb—horvát—szlovén határ megállapításával kapcsolatos eljárás

A millicentenárium évében hazánkban többször szó esett már „TRIANON”-ról. Ennek oka, hogy az elmúlt 1.100 év utolsó száz évének – Magyarország történelmét tekintve – az egyik legjelentősebb eseménye. Nem véletlen tehát, hogy széleskörű irodalma van. Tudományos kutatók különböző aspektusból értékelték, elemezték a történeteket. Nem akarok ismétlésbe bocsátkozni, ezért egy olyan területét kívánom felvillantani ennek az eseménynek, amelyről a nagyszámú publikálás ellenére keveset vagy alig hallottunk. Ez a terület pedig nem más, mint a határok megállapításával kapcsolatos kérdések. Idő híján ennek is csak egy kis részéről, a *határmegállapítással kapcsolatos eljárásról* fogok szólni, ezen belül is a *déli határ* megállapításával kapcsolatos menetről.

Véleményem szerint a trianoni békediktátumból Magyarországot a határok kérdése érintette a legsúlyosabban. Minden más teher, kötelezettség, korlátozás véges volt. Bármilyen súlyú jóvátétel előbb vagy utóbb letelik, a korlátozás kijátszható – mint például a hadsereg létszáma –, a megállapított *határok azonban határozatlan időre szólnak*, márpedig egy nemzet, nemzetközösség életében az állam határainak meghatározó szerepe van. Normális viszonyok között determinálja belső politikai, gazdasági tevékenységének, hatalmának területi hatályát.

Emellett katonai jelentősége is van. Rendkívül *fontos* tehát, hogy egész hosszában *védelemre alkalmas természetes vonalon legyen*. Hazánk esetében ezt a természetes határvonalat az első világháború után súlyos trauma érte a békeszerződés következtében.¹

Magyarország trianoni határainak megállapítása és állandósítása három, egymással ugyan szorosan összefüggő, de időben elkülönülő szakaszban történt meg.

1. *Az első időszakban* született meg a döntés arról, hogy a történelmi Magyarország területéből mennyit vegyenek el, mennyi maradjon meg. Az ezzel kapcsolatos döntést Trianonban az 1920 tavaszán lefolytatott béketárgyaláson hozták meg. Ez az időszak a békeszerződésnek a magyar kormány által 1920. június 4-én történt aláírásával, majd a ratifikálással (Kihirdetve 1921. július 31.) zárult.

2. *A második időszakban* – 1921. augusztustól 1922. május-júniusig – az antant által kinevezett határrendező

bizottságok (több néven is szerepel: határmegállapító, határbizottságok, stb.) elvégezték a helyszínen a *határ politikai megállapítását*, meghatározták, hogy a trianoni kastély dísztermében térképre vetett határvonalak a valóságban, a terepen hol legyenek.

3. *A harmadik időszakban* rögzítették, állandósították a terepen a második fázisban megállapított határvonalat, elvégezték az ezzel kapcsolatos műszaki és adminisztrációs munkákat.²

E referátumban – a teljesség igénye nélkül – a második és harmadik időszakról, a határmegállapító bizottság működéséről adok tájékoztatást Magyarország déli határát illetően.

Talán nem túlzok, ha azt állítom, hogy *hazánk történelmében példa nélkül áll e határmegállapítás*. Igazi békediktátum. Tudomásom szerint ezt megelőzően soha nem fordult elő, hogy országunk határait teljes terjedelmében *idegen hatalmak* állapították meg *hazánk megbízottainak bevonásával*, de *anélkül*, hogy *azoknak a döntésben lényegesebb beleszólásuk lett volna* annak ellenére, hogy a határmegállapítás Magyarország teljes hátrányára történt, s még *költségeit is mi viseltük*.³

1920. május 6-án Millerand francia miniszterelnök – mint a békekonferencia elnöke – átadta a magyar béke-delegációnak a békeszerződés végleges szövegét egy tőle származó levél kíséretében. A csatolt kísérőlevél – a „Millerand-levél” – leszögezte, hogy a magyar fél kívánságait nem vehették figyelembe, viszont kilátásba helyezte a kisebb határkiigazításokra vonatkozó kérések majdani népszövetségi megvitatását. Így ír:

„Ha majd a határbizottságok megkezdik munkájukat, ha úgy vélik, hogy a szerződés intézkedései valahol igazságtalanok, ennek orvoslása érdekében joguk lesz jelentést tenni a Nemzetek Szövetsége Tanácsának.”⁴

Ezzel messzemenő és alaptalan reményeket ébresztett magyar körökben.

A békeszerződés előírja, hogy a határok megállapítására bizottságokat kell létrehozni. A magyar—szerb—horvát—szlovén határmegállapító bizottság 1921. augusztus 2-án Párizsban alakult meg. A magyar kormány azonban a békeszerződésből eredő feladatok végrehajtásának előkészítésével már 1919-től foglalkozott, ennek érdekében különböző intézkedéseket tett, 1921. június 1-

jén pedig egy Központi Iroda felállításáról döntött, majd augusztus 1-jén a már működő határmegállapítással kapcsolatos intézmények egy Határmegállapító Központ-ba való egyesítését határozta el.⁵

Az *antant* már 1920. június elején kelt jegyzékben *kimondta*, hogy a határmegállapításnál *közreműködő személyeknek katonáknak kell lenniük*. Ezt a jegyzéket a magyar kormányhoz azonban csak 1921. június utolsó napjaiban juttatták el. 1921. augusztus 1-jén a minisztertanács – többek között – a következőket határozta el: a határmegállapító központ közvetlen a minisztertanácsnak van alárendelve, a Központi Iroda élén gróf Csáky Imre külügyminiszter áll, aki a miniszterelnök rendeletéből kiadványoz.

Az 1921. augusztus 3-án megtartott minisztertanács határozata értelmében a négy határmegállapító bizottságot a Határmegállapító Központ vezetője gróf Csáky úján a m. kir. miniszterelnököknek rendelték alá.⁶

A bizottságokat a honvédelmi miniszter – a magyar érdekek egységes képviselője érdekében – utasításokkal látta el. Ez többek között a következőket tartalmazza:

a biztosok jelentsék ki, hogy csak a Dráva vonal olyan határrész, melyet minden további tárgyalás nélkül végérvényesnek lehet tekinteni.

Olyan nemzetközi határ, mely 1914. augusztus havában érvényben volt úgy, hogy itt csak a határt kell kitűzni, – nincs sehol.

A trianoni határon belül eső területekkel kapcsolatos egyezkedés előtt a kormány véleményét ki kell kérni. A kormány elvileg minden kompenzáció meghatározását magának tartja fenn.

A tárgyalás sikere a nem érdekelt hatalmak képviselőitől függ, ezért fontos a megnyerésük, megfigyelésük, a sima lefolyás, a konfliktus elkerülése. Ez azonban nem zárja ki, hogy fontos esetben a biztos a tárgyalást megszakítsa, hogy kormánya véleményét kikérje.⁷

A határmegállapító bizottságok megérkezéséig az érintett megyékben is megtették a szükséges előkészületeket. Arra számítottak, hogy amit nem sikerült elérni Párizsban, talán behozható a terepen, a határmegállapítás alkalmával. A határmegállapító bizottság munkájában a déli határ mentén valamennyi megye érdekelt volt: Zala vármegye a Muraköz, illetve a Vend-vidék, Somogy vármegye Répás területe és a Dráva vonal, Baranya vármegye a baranyai háromszög, Csongrád vármegye Szabadka, stb., hogy csak a legjelentősebbeket említsem.

A szombathelyi katonai körletparancsnokság 1920. június 2-án kelt intézkedésében többek között ez áll: „... irányelvül szolgáljon, hogy ezen vonalnak egybe kell esni a község határral.”⁸

A vármegyei katonai parancsnokságok kinevezték a maguk *határelőadóit*. Adatokat gyűjtöttek egészségügyi, gyógyintézeti vonatkozásban, a gazdasági, piaci, stb. viszonyokról. A miniszterelnökség bizalmas iratában fel-

hívta a figyelmet, hogy a határon átlépőkkel udvariasan bánjanak, hogy a bizottság elégedett lakosságot találjon. A belügyminiszter arra intézkedett, hogy a határ előzetes bejárására bizottságot kell létrehozni, a tagjait olyan igazolvánnyal kell ellátni, melyből kilétük nem derül ki.⁹

1921. februárban a külügyminisztériumban értekezletet tartottak a trianoni határvonal által sújtott összes törvényhatóságok képviselőinek a határhúzással kapcsolatban. Az előkészületek megkezdésétől számítva mintegy másfél év után értesítést kapott Zala megye, hogy jön a bizottság. A Magyarországra 1921. augusztus 21-én érkező *antant* tisztekből álló bizottság három albizottságra tagozódott: 1. magyar–cseh, 2. magyar–román, 3. magyar–jugoszláv.

A bizottság létszámát, összetételét, eljárását a nagykövetek által kiadott UTASÍTÁSOK (Ut.), majd a Müllerand kísérőlevél végrehajtására kiadott PÓTUTASÍTÁSOK szabályozták.

Az Ut. szerint minden egyes határmegállapító bizottság áll:

1. biztosokból (számát, nemzetiségét általában a békeszerződés határozta meg)
2. esetleg helyettes biztosokból
3. műszaki személyzetből és
4. segédalkalmazottakból.¹⁰

A nem érdekelt szövetséges hatalmak kiküldöttei az európai határok megállapítására alkotandó bizottságokban elvben nem lehet, több mint: 1 biztos, 1 tolmács, 1 titkár, 1 segédterképrajzoló. Bizonyos esetekben ettől el lehetett térni.

Az *érdekelt hatalmak* kiküldöttei nem voltak abszolút módon meghatározva. Feladataikat az utasítás a következőkben határozta meg:

1. Megállapítani a helyszínen a békeszerződésben leírt határokat.
2. Továbbá azokat a határokat, melyek az említett békeszerződés által előírt különböző népszavazások után jelölnek ki.¹¹

A magyar–jugoszláv határmegállapító bizottság 1921. augusztus 25-én érkezett első székhelyére, Varasdra. Őt fő antant tagja volt, ezenkívül 1–1 fő képviselte az érdekelt országokat. A bizottsághoz tartoztak még helyettesek, segédbiztosok, tolmácsok, irodai segédmunkások, irodagépkezelők, küldöncök, közigazgatási szakértők, sofőrök, térképészek, stb. Varasdra érkezésekor a bizottság magyar küldötteinek száma 18 fő volt.¹²

A bizottság *nem érdekelt*, antant tagjai az alábbiak voltak: Coloneál Dávid Cree alezredes, aki egyben a bizottság elnöke, Angliát képviselte.

Olaszországot Giovanni Valvasorri vezérkari ezredes,

Franciaországot Maurice Marminie gyalogsági alezredes,

Japánt Heidsuke Yanagava lovassági alezredes képviselte.

Az érdekelt országok közül az S.H.S. (Szerb–Horvát–Szlovén) államot J. Voine Tcholak Antitch képviselte, aki a nisi lovas hadosztály parancsnoka volt. Nemzetisége szerb. A bizottságban sem Horvátország, sem Szlovénia nem volt képviselve, ott a szerb hegemonia érvényesült.

Magyarország kiküldöttje Vassel Károly vkt. (vezérkari tiszt) ezredes, aki a bizottság magyar tagozatának elnöke is, tehát ő volt a magyar határbiztos.¹³

Az Ut.-ban a bizottságok fel lettek hatalmazva, hogy működésüket maguk szabályozzák. A döntéseiket szavazattöbbséggel hozták, kivéve a határok megállapítását, amikor egyhangú szavazat volt szükséges.

A bizottság formailag ugyan megalakulása után, de gyakorlatilag már előzetesen megállapodott abban, hogyan fognak eljárni, így a magyar biztost fait accomli (befejezett tény) elé állították. Ránk nézve kedvezőtlen volt az elnöknek az a kijelentése, miszerint Magyarországnak nincs kilátása arra, hogy a Nemzetek Szövetsége nagyobb területi engedmények kieszközlésére vállalkozzék.¹⁴

A határvonal megállapítását helyszíni szemlék előzték meg. Ezekkel az érdekelt hatalmak helyettes biztosai és a műszaki személyzet volt megbízva. A vitás pontokra nézve minden érdekelt biztos megtette a javaslatát. A határmegállapítás elvben az érdekelt hatalmak kiküldött bizottságainak a feladata. A határmegjelölő munkálatok ellenőrzése után megállapították a határ általános leírásának szövegét, elkészült a határmegállapító jegyzőkönyv.¹⁵

Ahol a trianoni határt húzták meg a terep vagy a közigazgatási határok miatt jelentéktelen eltérésekkel, ott az a határ nyomban véglegessé vált. Ahol viszont a kísérőlevél nyomán lényeges változásokra tettek javaslatot, ott a trianoni szerződésben kijelölt határ ideiglenes jellegű volt mindaddig, amíg a határmegállapító bizottság javaslatáról döntés nem született. Az ilyen módosításokra a nemzetek szövetsége mondta ki a végső szót.

A bizottság egy és ugyanazon határrészre csak egy javaslatot fogadott el. Nagyobb területek elutasítása esetén már nem volt lehetőség kisebb kiigazításokat kérni. Az elnök kijelentette, hogy csak biztosokkal tárgyal, a segédbiztosok az üléseken – ahol a döntéseket hozták – nem vehettek részt.

A határközségekben 5–5 főt lehetett kiválasztani, akik a bíró (polgármester) vezetésével jelentek meg a bizottság előtt meghallgatásra.

A Millerand féle kísérőlevél lehetővé teszi Magyarországnak számára, hogy egyes igazságtalanságok miatt a Népszövetséghez forduljon. A Szövetséghez fordulás jogát és módját is előre szabályozták. Ebből kiemelem, hogy a határt a helyszínen kellett megvonni úgy, mint

azt a békeszerződés megállapította. Nem volt szabad a határmódosításnak olyan természetűnek lennie, hogy lényegében kérdésessé tegye a szerződés által leírt vonalat. Ha a bizottság elhatározta, hogy jelentést (határmódosítási javaslat) tesz, ez minden vidékre vonatkozóan a következőket kellett, hogy tartalmazza:

a) azokat az indokokat, amelyek a bizottságot a határmódosításra készítették.

b) A bizottság által eszközölt vizsgálat eredményét.

c) Minden olyan határvonal javaslatot, mely alkalmas lenne, hogy összhangot teremtsen az érdekelt biztosok között, vagy amely megkapná a bizottsági tagok többségének javaslatát.

Magyar-jugoszláv viszonylatban egy ilyen javaslat született, mely a Vend vidékkel volt kapcsolatban.¹⁶

A bizottság munkavégzés szempontjából a magyar-jugoszláv határt hat szakaszra osztotta:

„A” szakasz az osztrák határtól a Lendva Mura találkozásáig (95 km)

„B” szakasz innen a Mura Dráva mentén a barcsi vasúti hídig (120 km)

„C” szakasz innen Dolnji Mihajloctól 9 km-re keletre.

Itt a Dráva alkotja a határt (86 km)

„D” szakasz innen a Dráva és a Duna közötti baranyai határt foglalja magában (83 km)

„E” szakasz a Duna és a Tisza köze (135 km)

„F” szakasz a Tiszától a román határig (50 km)

(A felosztás ma is él, de elnevezésük változott, pl. az „A” szakasz ma magyar-szlovén határszakasz.)¹⁷

Varasdi székhellyel novemberig az „A”, nagykanizsai székhellyel a „B” és „C”, eszéki székhellyel 1922. február 20-tól a „D” szakaszt és az „E” szakasz Szabadka területéig terjedő részét, szegedi székhellyel pedig – 1922. április 3-tól május 3-ig Szabadka, Szeged és Torontál határát állapították meg.¹⁸

Az eljárás során a Millerand-féle kísérőlevél érvényesítését a magyar biztos először a Vend vidékkel kapcsolatban igyekezett kieszközölni. (A magyar kormány a visszacsatolását javasolta.) A szerb biztos először azt a taktikát követte, miszerint tagadta annak az S. H. S. államra kötelező voltát, mivel – mint mondta – ők azt nem írták alá, csak Millerand. Ugyanakkor a kis antant már bejelentette, hogy a kísérőlevél értelmében ők is fognak területet kérni. A bizottság végül mégis úgy döntött, hogy foglalkoznak a magyar javaslattal.¹⁹

Az egész ügyre Cree alezredes, a bizottság elnöke október 17-én levélben válaszolt, melyben közli, hogy a bizottság a Vend vidékkel kapcsolatos javaslatot nem teszi magáévá, mert sértené a béke alapjait. A béke megtámadott alapját azonban megjelölni nem tudta, válaszában így ír: „A béke létezik, alapjai vannak, ha ezeket megnevezni nem is tudom. A wersaillesi békének nagy alapja van, Németországot minél kisebbé tenni. És ez az alapja az összes többi Párisnak környékén kötött békének is.”²⁰

A vízfolyással megállapított határokat a békeszerződés 30. cikke szabályozza. A Mura és a Dráva esetében a magyar biztos annak az egységes elvnek az alkalmazását javasolta, hogy a *főfolyás*, illetve a *hajózható út középvonallal* képezze a határt.

(A javaslatot Gillyén Sándor műszaki tanácsos dolgozta ki Nagykanizsán 1921. szeptemberben.) Az egységes elv alkalmazását kívánta a folyók egységes jellege, hisz mind a Mura, mind a Dráva alluviális (áradmányos, hordalékos) mozgó medrű folyó. A jugoszláv ellenjavaslat ezzel szemben az volt, hogy a *Dráva nem alkalmas határnak*, mert medrét nagyon változtatja, tehát a *közigazgatási határt kérték*, illetve mindenütt azt, amelyik részükre kedvezőbb volt. *Felosztották* a folyó vonalakat *hat szakaszra* úgy, hogy *ahol magyar érdek volt a déli parton, ott a folyó képezte a határt, ahol horvát érdek van az északi parton, ott a közigazgatási határt kérték.*²¹

Nem volt esélyegyenlőség a propaganda munkában sem, ami abból eredt, hogy Magyarország részéről a lakosság meggyőzését a szerbek által megszállott területen kellett végezni, még a propaganda anyagot is úgy kellett becsempészni. Halálbüntetés terhe mellett tilos volt Magyarország mellett szólni.²²

A határmegállapító bizottság munkáját, eljárását figyelembe véve *megállapítható* tehát, hogy a Millerand féle *kísérőlevél nem jutott kellően érvényre javunkra*. A bizottság billaterális jelentősséggel értelmezte. Az antant bizottság nem hogy nem kereste az igazságot, hanem elzárkózott előle. Mindig azon törték a fejüket, hogyan foghatnának ki a magyar javaslatokon. A kísérőlevélnek inkább a számunkra kedvezőtlen része jutott érvényre. Egyik helyen a kísérőlevél azt írja, idézem:

„A szövetséges és társult hatalmak ugyanis, bár kifejezik azt a reményüket, hogy a jövőben Magyarország Európa biztonságának és békéjének egyik oszlopa lesz – a magunk részéről nem felejtjük el, mekkora felelősség hárulik Magyarországra a világháború kitöréséért, a kettős monarchia imperialista politikájáért.”

Egy másik helyen pedig ekképp fogalmaz:

„A dolgok meglévő rendje még ha ezer éves is, nem jogosult a jövőre nézve ha igazságtalannak találtatott.”²³

A következőkben – csak vázlatosan – néhány mondatban szólok a határmegállapítással kapcsolatos *műszaki munkák rendjéről*.

A határmegállapító bizottság a határ politikai megállapítását követően – magyar-jugoszláv viszonylatban – 1922. június végén feloszlott, a műszaki feladatokat csak az elnök ellenőrzése mellett végezték. Itt már a magyar küldöttek is csökkentett létszámmal dolgoztak, a segédzeméllyezettel együtt átlag 12 főre rúgott a csoport. A műszaki feladat már nem a határ *k i g a z í t á s a*, hanem annak *k i t ű z é s e*, *á l l a n d ó s í t á s a* stb. „**ŐK MÁR CSAK REGISZTRÁLNAK**” írja a Zalai Közlöny.²⁴ A műszakiak tűzték ki karókkal a

határvonalat, majd lerakták a határköveket, elkészítették a jegyzőkönyveket, határleírásokat, térképeket stb. A határvonalat érintően már csak jelentéktelen módosítások születtek. Az ilyen eltérések azonban a 100 m-t nem haladták meg. E munkákat általában a segédbiztosok végezték.

A határmegállapító bizottságok részére kiadott UTA-SÍTÁSOK intézkedtek a műszaki műveletek főbb területeire is, így a határvonal kijelölésére szárazföldön, vízben. A műszaki munkák módszere, tartalma, okmányolása is behatárolt. *A határ különböző karókkal való megjelölése csak ideiglenes állapotot teremtett. A jeleket állandósítani kellett.* Az Ut. nem írt elő egységes határköveket, csak az azokkal szemben támasztott fontosabb követelményeket határozta meg. Ilyen követelmény volt többek között, hogy a határköveknek *tartós anyagból* kell készülni, egy és ugyanazon szakaszon vagy alszakaszon mindig egyforma típusú jeleket kell alkalmazni. E jeleket úgy kellett megalkotni, hogy *a következő adatokat mindig feltüntessék:*

1. A sorszámot és ha szükséges a szakasz vagy alszakasz megkülönböztető betűjét.
2. A szomszédos határjelzők irányát.
3. Annak a két országnak a nevét amelyeket elválasztanak egymástól.

Az olyan határjeleket, melyek három országra nézve közősek, valamint azokat amelyek egy szakaszt vagy alszakaszt bezártak, külön minta szerint készültek, feltüntetve rajtuk a békeszerződés napját. Minden határjel helyét úgy kellett megállapítani, hogy habozás nélkül legyen újra felállítható ha eltűnnék. E határjelzőket olyan távolságra kellett felállítani, hogy az egyik határjelről a másik még látható legyen. Az már a bizottság feladata volt, hogy eldöntse melyiket válassza az előírt helymegjelölés módok közül, pl. természetes jelekhez igazodva, földrajzi fokok szerint, derékszögű koordinátákkal, fényképezéssel stb.²⁵

A határmegállapítással kapcsolatos műszaki munka nem választható el mereven a határ politikai megállapításától, mert részben már azzal párhuzamosan is folyt. A határ *megjelölésének*. (kitűzésének) ugyanis *két fázisa* volt: az *első fázis a kiharózást* foglalta magába. Ennek rendeltetése, hogy addig amíg a végleges határjelek felállításra nem kerülnek, a határvonalat rögzítsék. Ez tehát a határ megállapításakor nyomban bekövetkezett. Ehhez általában 1 m hosszú 9–11 cm átmérőjű karókat használtak, melyeket a fősolgabírók útján a helyszínen kellett biztosítani. A *második fázisban a végleges határjelek* lettek lerakva.²⁶

A határmegállapító központ olyan felhívással küldte meg 1921. október 11-én Vassel ezredesnek a határkövek vázlatrajzát és az 1921. augusztus 27-én megállapított irányárait, hogy a legközelebb eső m.kir. államépítészeti hivatalal (kirendeltségekkel) az előállításukkal kapcsolatban lépjen érintkezésbe. A Zala megyei

Levéltárban – az ott kapott tájékoztatás szerint – sajnos ma már a fenti hivatal iratai között nem találhatóak a határkövek elkészítésével kapcsolatos okmányok. (állítólag ki lett selejtezve)²⁷

A magyar műszakiak működési helyüket 1922. december első felében Zágrábból Nagykanizsára tették át. Itt készült el Vassel Károly magyar határbiztos összefoglaló jelentése a határ megállapításával kapcsolatos műszaki munkáról. E jelentésből lehet megállapítani, hogy az elvégzett műszaki munkák során Magyarország és a Szerb–Horvát–Szlovén királyság közötti országhatáron elhelyeztek 4005 számozott, 2083 számozatlan és 1060 poligon követ, létrehoztak 187 háromszögletű pontot. Az elaboratumból (határleírás) és térképekből kaptak – többek között – az érintett megyék főispánjai, a vámőrkerületek parancsnokai, a határ menti járások főszolgabírái és a nagykanizsai folyammérnöki hivatal.²⁸

Miben összegezhetjük röviden a határmegállapítással kapcsolatos eljárás tapasztalatait?

A Millerand-féle *kisérőlevélben* foglaltak *nem jutottak kellően érvényre*. A bizottság bilaterális jelentőséggel értelmezte. Mindkét részről fogadtak ugyan el javaslatot, de összességében ezek nem valósultak meg. Az eljárás *nem nyújtott megfelelő módot az igazságtalanságok kiküszöbölésére*. A határ megállapítása során a szövetséges szerbek kívánságait a legtágabb mértékben ismerték el. Párizsi utasításra *különböző ürügyeket konstruáltak a ránk nézve kedvezőbb döntések megakadályozására*:

1. *Sértené a béke alapjait* minden nagyobb város, vasúti főútvonal vagy gócpont, harcászati jelentőségű terep átcsatolása, a hármas határpont eltolására irányuló törekvés, tehát az ilyen javaslatot tárgyalás nélkül elvetik.
2. *A bizottság csak akkor terjeszthet fel* a Népszövetséghez terület átcsatolására javaslatot, ha a területen mind a *gazdasági szükségesség*, mind a *nemzetiségi helyzet adva van*.

Ebből *kidomborodott az az elv*, hogy az *utódállamok általános és lokális gazdasági érdekeit megóvják*.²⁹

Az is megállapítható, hogy nem volt mindig egyetér-

tés a határmegállapító bizottság magyar biztosa és a polgári hatóságok között a határral kapcsolatos követelésben pl. a baranyai határszakasz megállapítása során.³⁰

A nagy veszteség mellett *eredménynek könyvelhető* el, hogy a bizottság magyar biztosainak munkája következtében a Trianonban megállapított határvonallal szemben a jugoszláv határon 34.000 kh. lett a nyereség.³¹

A határ megállapítása alkalmával azonban legalább 100 községet elválasztottak közigazgatási, egyházi és kereskedelmi központjától, valamint vasútállomásától. A határ rendezés során 220 községnek a területét kettészelték, ebből 70 község a szerb határra esik. A trianoni szerződés 29. §-a pedig kimondja, hogy – lehetőség szerint – a közigazgatási határokat figyelembe fogják venni. Ugyancsak szétvágtak 1011 birtokot, ebből 100-at a szerb határon.³²

Mibe került ez Magyarországnak?

Az egész déli országhatár megállapítása Magyarországnak körülbelül 384.600 aranykoronájába³³ került. Ebből a bizottság antant tagjaival kapcsolatban felmerült személyi és dologi kiadások – 10 hónapi működésük alatt – 211.000 koronára tehető. A magyar delegáció költsége három év alatt 172.800 aranykorona volt, melynek több mint fele (94.800) dologi kiadás, nap-szám, fuvar, határkövek és táblák, szállások, nyomda stb. A bizottság antant tagjainak ezzel szemben pl. 10 hónap alatt 37 autóhónap jött ki, mely havi 2000 aranykoronával számolandó.³⁴

A magyar határbiztos összefoglaló jelentésében így ír: „...az egész határrendezés az antant képviselők által rendezett tragikomédiának bizonyult, melynek költségeit Magyarország viselte.”³⁵ Mindennek ellenére a kialakult helyzettel együtt kell élni, a határt ott kell tiszteletben tartani ahol van. A határok sérthetlenségének kimondása azonban nem jelenti szuverenitásunk feladását. Minden szomszédunkkal a legjobb kapcsolatra kell törekedni, anélkül azonban, hogy e kapcsolatteremtésben alárendelt szerepet kapnánk.

Jegyzetek:

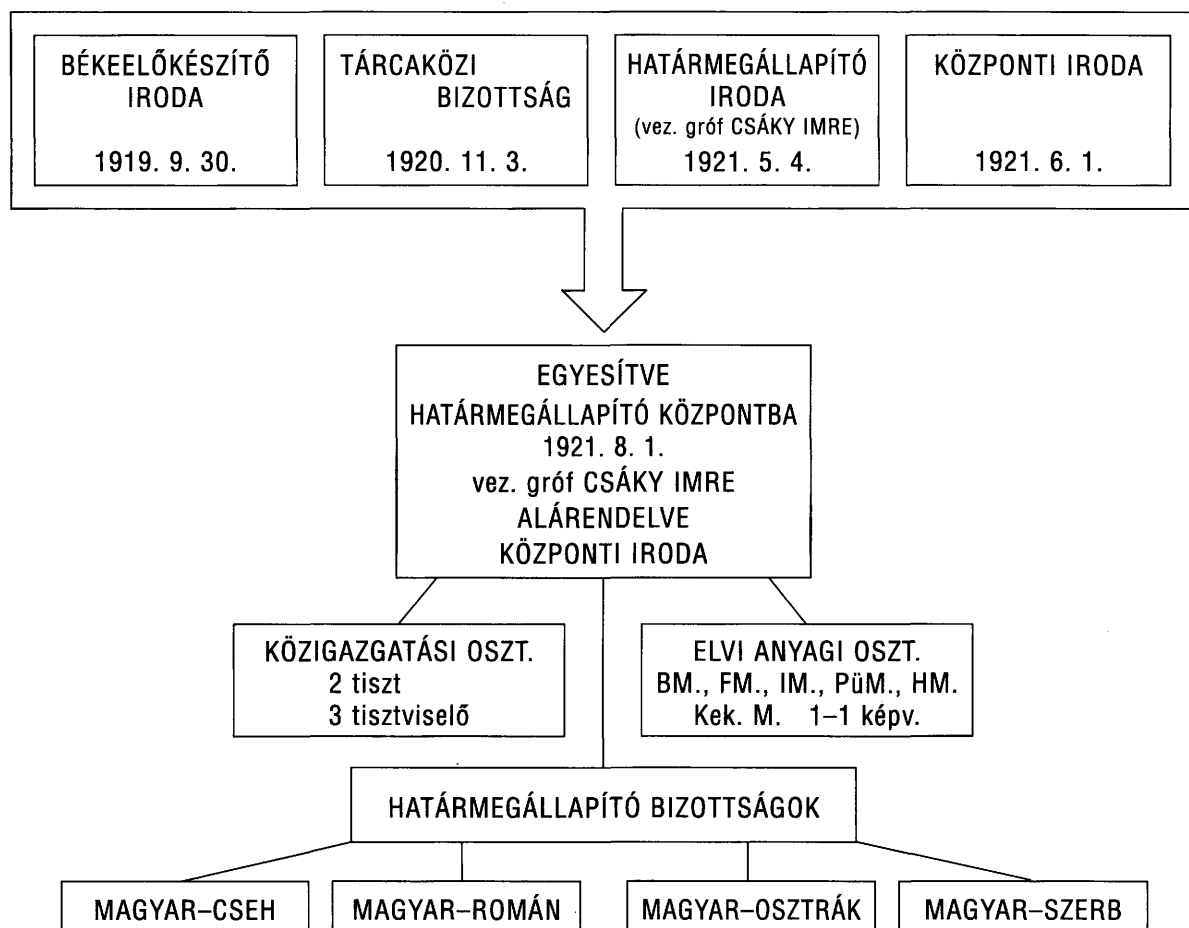
¹ Dr. Bacsa Gábor: A magyar–jugoszláv (S.H.S.) határ megállapítása és kitzése (A trianoni szerződés szerint) 1921–1924. c. kandidátusi értekezés 1995. 9. lap (1.) A továbbiakban Értekezés. (Kézirat, megtalálható a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem könyvtárában.)

² Dr. Bacsa Gábor: A magyar–jugoszláv (S.H.S.) határmegállapító bizottság működése (1921–1924) 9. 1. Elő-

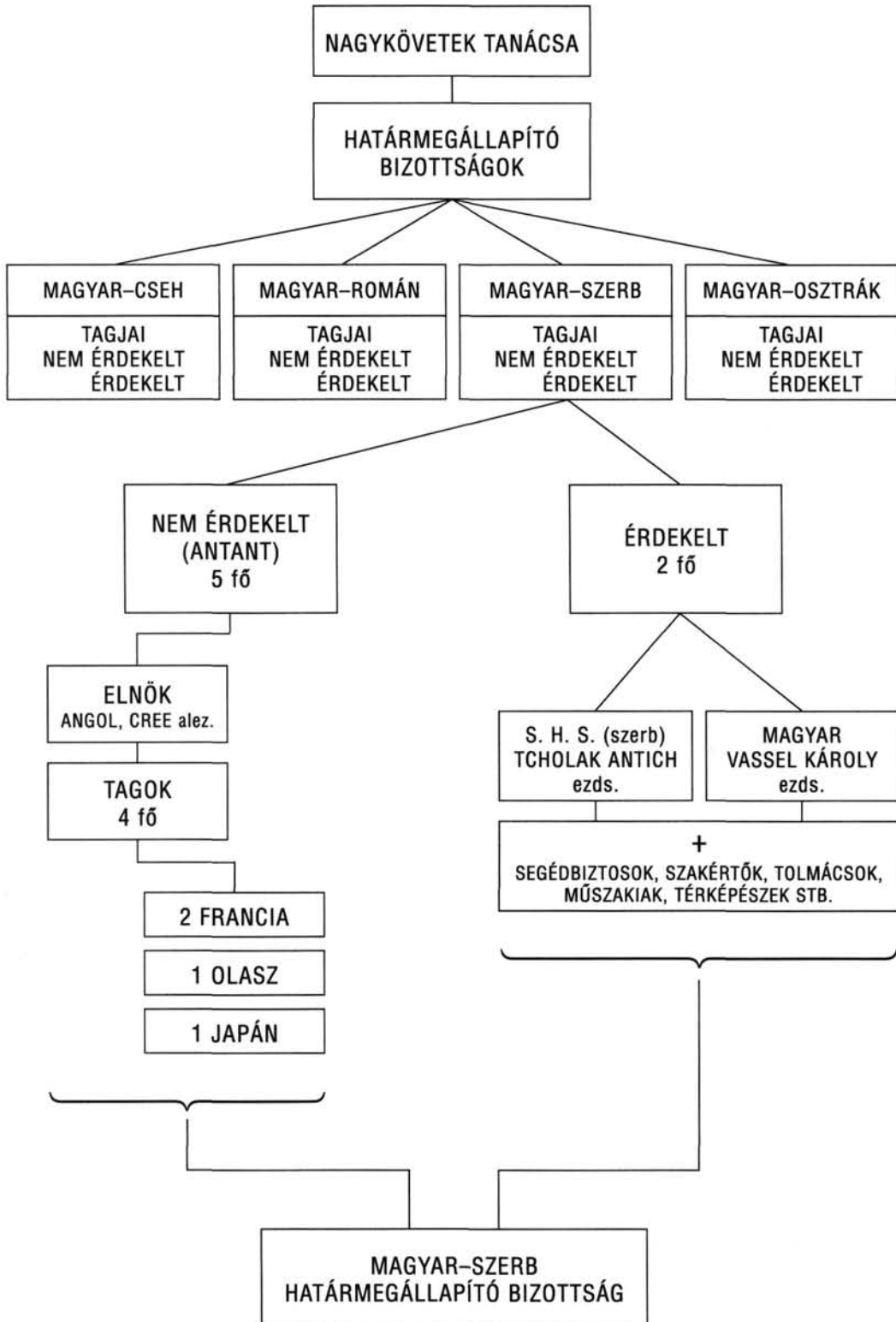
adás az V. Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Konferencián 1993. szept. 22. Megtalálható a Rendvédelem-történeti füzetek 5. sz. Bp. 1993. 65. 1.

³ Dr. Bacsa Gábor: A magyar–jugoszláv határ megállapítása és kitzése (A trianoni szerződés szerint) 1921–1924 c. tanulmány 7. 1. (Kézirat, megtalálható a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Határőr Tanszék.)

- ⁴ MOL K 52 Vassel Károly m.kir. vezérkari testületbeli ezredes, a magyar kormány meghatalmazottjának összefoglaló jelentése: A déli végek elhatárolása a trianoni szerződés szerint a magyar-jugoszláv határrendező bizottság által 8–10. (MOL = Magyar Országos Levéltár)
- ⁵ MOL K 27 1921. 08. 01. Pol. 5. 1.
- ⁶ Uo. 8. 1.
- ⁷ HL Határmegállapító Központ iratai 1. doboz, UTASÍTÁSOK 8. 1. (HL = Hadtörténeti Levéltár)
- ⁸ Zala Megyei Levéltár (ZML) Főispáni bizalmas iratok 31/1920.
- ⁹ Uo. 10/1921
- ¹⁰ HL Határmegállapító Központ iratai 1. doboz. UTASÍTÁSOK 9.
- ¹¹ Uo.
- ¹² MOL K 52 57/1921 Névjegyzék a határmegállapító bizottsághoz beosztott személyekről.
- ¹³ Értekezés 59–61. 1.
- ¹⁴ HL Magyar-jugoszláv határmegállapító bizottság iratai 1921. 8. 6-i jelentése 3. doboz.
- ¹⁵ HL Határmegállapító Központ Katonai iratai UTASÍTÁSOK 5. 1. 1. doboz.
- ¹⁶ MOL K 52 1922, 11. 1.
- ¹⁷ Uo. 4. 1.
- ¹⁸ Uo.
- ¹⁹ MOL K 52 1922. Vassel Károly: A déli végek elhatárolása c. jelentése 20. 1.
- ²⁰ HL Magyar-jugoszláv határmegállapító bizottság iratai 1921. 10. 22-i 138. sz. jelentése. 3. doboz
- ²¹ MOL K 52 1. iratcsomó 1921. 5. 1. 182. 1.
- ²² HL HM 1921/el. C.o. 103. 482
- ²³ MOL K 52 1922 Vassel Károly: A déli végek elhatárolása c. jelentés 9. 1.
- ²⁴ Zalai Közlöny 1922. 61. évf. 22. sz.
- ²⁵ HL Határmegállapító Központ Katonai Meghatalmazott iratai 1. doboz 10. 1.
- ²⁶ ZML Főispáni bizalmas iratok: Vassel Károly jelentése a déli határ kitűzéséről 1924.
- ²⁷ MOL K 52 1921 490., 439. 1.
- ²⁸ ZML Főispáni bizalmas iratok: Vassel Károly jelentése a déli határ kitűzéséről 1924. VI. sz. melléklet.
- ²⁹ HL Határmegállapító Központ Katonai Meghatalmazott iratai 1. doboz 1921–1926 11–22–1662 sz. Összehasonlító tanulmány.
- ³⁰ Értekezés 164–165. 1.
- ³¹ Uo.
- ³² Uo.
- ³³ egy aranykorona = 2,92 gramm arany (ma kb. 140–150 Ft)
- ³⁴ ZML Főispáni iratok: Vassel Károly jelentése a déli határ kitűzéséről 1924 18. 1.
- ³⁵ Uo.

1. melléklet: A trianoni határmegállapítással kapcsolatos intézmények (sematikus vázlat)

2. melléklet: A trianoni határmegállapító bizottságok